

âlimleri, -işitme gibi- görme sıfatının ilim sıfatıyla bağlantısını teyit etmekle birlikte onun da müstakil bir sıfat olduğunu kabul ederler. Çünkü görmeye konu teşkil eden bir şeyi sadece bilmek ile onu görerek bilmek arasında fark vardır. Buna göre hayat ve ilim sahibi olan Allah'ın görme (ve işitme) yetkinliğinden yoksun olduğunu söylemek Allah'a kusur isnat etmek anlamına gelir ki bu mümkün değildir. Gerek Kur'an'da gerekse sahih hadislerde görme sıfatı basîr dışında, farklı köklerden gelen başka kelime şekilleriyle de Allah'a nisbet edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "bşr" md.; İbnü'l-Cevzî, *Nüzhetü'l-a'yün*, "başîr" md.; *Li-sânü'l-'Arab*, "bşr" md.; Wensinck, *Mu'cem*, "bşr", "nżr", "i'ey" md.leri; M. F. Abdülbâkî, *Mu'cem*, "bşr", "nżr", "i'ey" md.leri; Mustafaî, *et-Taḥkîk*, "bşr" md.; *Müsned*, IV, 402; Buhârî, "Meğâzî", 18; İbn Mâce, "Du'â", 10; Tirmizî, "Da'avât", 82; Taberî, *Tefsîr*, I, 341; Halimî, *el-Minhâc*, I, 159; İbn Fûrek, *Mücerredü'l-Maḳâlât*, s. 45; Kâdî Abdülcebbar, *el-Muḥîṭ*, s. 135-138; a.m.f., *Şerḥü'l-Uşûl'l-ḥamse*, s. 166-169; Bağdâdî, *el-Esmâ' ve's-şifât*, vr. 68^b, 72^b; Beyhakî, *el-Esmâ' ve's-şifât* (İmâdüddin), I, 88; Ebü'l-Yüsr el-Pezdevî, *Uşûl'd-dîn* (nşr. Hans Peter Linss), Kahire 1383/1963, s. 31-34; Gazzâlî, *el-Maḳşadü'l-esnâ*, s. 65-66; Fahrreddin er-Râzî, *Levâmi'u'l-beyyinât*, s. 240; İbn Teymiyye, *Mecmâ'u fetâvâ*, III, 38-39; VI, 82, 88, 227-228, 538-539; Teftâzânî, *Şerḥü'l-Maḳşid*, II, 72; Cürcânî, *Şerḥü'l-Mevâkıf*, II, 359-360; Şa'rânî, *el-Yevâkıf ve'l-cevâhîr*, Kahire 1317 — Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rîfe), I, 84; M. Reşid Rızâ, *Tefsîrü'l-menâr*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rîfe), III, 202; Suat Yıldırım, *Kur'an'da Ulûhiyyet*, İstanbul 1987, s. 198-199.

BEKİR TOPALOĞLU

BASİRET

(البصيرة)

Kutsiyet nuruyla aydınlanmış kalbin maddî ve mânevî âlemdeki hakikatleri görme yeteneği anlamına gelen tasavvuf terimi.

"Görme, idrak etme, bir şeyin iç yüzüne vâkıf olma, sezgi" gibi anlamlara gelen basîret kelimesi Kur'an-ı Kerim'de genel olarak "görme" anlamı yanında özellikle "hakikati keşfetme, doğru yolu tanıma, gerçeği yanlıştan ayırma yeteneği" mânalarında kullanılmış ve bu bakımdan mânevî körlük veya dalâletin zıddı olarak gösterilmiştir (bk. el-En'âm 6/50, 104; Hüd 11/24; el-İsrâ 17/72; en-Neml 27/81). Aslında basîret, ilâhî sıfatlardan biri olan basarın kullardaki tecellisidir. Bu tecelliden nasibi olmayanların gözlerinde perde vardır (el-Bakara 2/7)

ve bu sebeple gerçekleri göremezler (Yâsîn 36/9). İnsanların gerçekleri görmelerine ışık tuttuğu için Kur'an âyetlerine de **besâir** (basîretler) denilmiştir (bk. el-A'râf 7/203; el-Kasas 28/43). Kur'an küfür, nifak, hırs, kin gibi olumsuz inanç ve duygular yüzünden kalp gözü körleşmiş ve basîreti bağlanmış kimseler hakkında "körler" (el-Bakara 2/18), "kalpleri olup da bununla idrak edemeyenler" (bk. el-A'râf 7/179), "bakar körler" (bk. el-A'râf 7/197) gibi tabirler kullanır, inananları basîretli, inkârcıları kör sayar.

Kur'an'da kendilerinden **ülû'l-ebşâr** (el-Haşr 59/2), **ülû'l-elbâb** (ez-Zümer 39/9), **ülû'n-nühâ** (Tâhâ 20/54) diye söz edilen basîret sahipleri hıslarına kapılmadıkları ve nefislerini günahlarla kirletmedikleri için maddî ve mânevî hakikatleri olduğu gibi görür ve ona göre hareket ederler.

Basîretin beş duyardan biri olan görmenin ötesinde ruhî bir meleke olduğunu ifade eden hadisler de vardır. Nitekim Hz. Peygamber, "Ruh bedenden ayrıldığı anda görme gücü de (basar) onunla birlikte gider" buyurmuştur (Müslim, "Cenâ'iz", 7, 9). Hz. Peygamber'in, gözleri uyusa da kalbinin uyanık olduğunu belirten hadislerinden de (bk. Buhârî, "Menâkıb", 24) basîretin ruhî bir meleke olduğu ve peygamberler gibi inanç ve amel dünyası gelişmiş insanlarda bu melekenin güçlü bir şekilde tezahür ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim sâdik rüya bu melekenin sonucudur.

Mutasavvıflar, insanın dış âlemi gören bedendeki iki gözüne karşılık kalbin de iç âlemi gören iki gözü bulunduğunu kabul eder ve buna aynü'l-kalb, dîde-i cân, çeşm-i bâtın-bîn, mârifet gözü ve kalp gözü gibi isimler verirler. Bedendeki göz maddî âlemdeki varlıkları, olayları, renkleri ve şekilleri gördüğü gibi gönül gözü de dış âlemdeki eşya ve olayların iç yüzünü ve mânevî âlemdeki hakikatleri görür. Bedendeki göz insanlarla hayvanlar arasında müşterektir, fakat kalp gözü insanlara mahsustur. Basîret gözü her insanda kuvve halinde vardır. Bazı kimselerde bu göz Allah vergisi (vehbî) olarak doğuştan açık olursa da çok defa his perdesiyle örtülü olduğundan onu **mücadele** ile açmak gerekir. Bazı insanların kalp gözü çabuk, bazılarının ki geç açılır. Basîreti açılanların duyular ötesi gerçekleri görmelerinin de değişik dereceleri vardır. Bedendeki gözde olduğu gibi kalp gözü için de eksik ve yanlış görme bahis konusu olur; kalp gö-

zü safiyet derecesine göre tam veya eksik görülebilir.

İbn Kayyim'e göre basîret, Allah'ın mümin kulunun kalbine attığı öyle bir nurdur ki insan Peygamber'in verdiği haberin kesin şekilde gerçeği ifade ettiğini bu nur sayesinde kavrar; böylece şüphe, tereddüt ve hayretten kurtulur. Basîret sahibi geleceğinden endişe etmez, zira ilerisiyle ilgili tedbirleri eksiksiz olarak almıştır. Bu âlemdeki her şeyin yerli yerince cereyan etmekte olduğuna inanır. Kalbinden mârifet fıskırır. Tasavvufta basîret, Allah'ın nuru ile bakma ve görme şeklinde de tarif edilir. Bu tarife göre de **firâset** ile eş anlamlıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâşânî, *İşlâḥâtü's-süfiyye*, "başîret" md.; Cürcânî, *et-Ta'rîfât*, "başîret" md.; Ca'fer Sec-câdî, *Ferheng*, "başîret" md.; Buhârî, "Menâkıb", 24; Müslim, "Cenâ'iz", 7, 9; Herevî, *Menâzil*, s. 30; Gazzâlî, *İḥyâ*, III, 44; Ebü Mansûr el-Abbâdî, *Şâfînâme*, Tahran 1347, s. 163; Baklî, *Meşrebü'l-ervâh*, s. 73; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Medâricü's-sâlikîn*, Beyrut 1983, I, 139-147; Lisânüddin, *Ravzatü't-tâ'rîf* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ), Kahire 1968, s. 488; Ankaravî, *Minhâcü'l-fukarâ*, İstanbul 1250, s. 212; Gümüşhânevî, *Câmi'u'l-uşûl*, Kahire 1319, s. 6.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

BASİRET

(بصيرت)

Ali Efendi tarafından 1870-1908 yılları arasında İstanbul'da iki devre halinde yayımlanan gazete.

Ali Efendi *Basîret*'i çıkarmak için hükûmete başvurduğunda o sırada baş gösteren Girit isyanından dolayı ancak birkaç yıl sonra izin alabildi. Yayın izni alınca devrin âdetine uyularak hükûmet tarafından kendisine gazeteyi çıkarabilmesi için 300 altın lira verildi. Gazete ilk olarak Vezir Hanı'nda Patyos'un matbaasında, sayısı 20 paraya olmak üzere küçük boyda dört sayfaya çıkarmaya başladı (20 Şevval 1286/23 Ocak 1870). Başlangıçta cuma ve pazar dışında haftada beş gün çıkarken sonraları her gün yayımlandı. İlk çıktığı günlerde 300 adet civarında basılan gazetenin savaş, barış, yangın, saltanat değişimi gibi önemli hadiselerin olduğu zamanlarda verdiği ilâvelerin de etkisiyle baskısı 1000'e kadar çıkmıştır.

Gazetenin çıkış amacını, çeşitli ilmî gelişmelerden ve politikadan söz etmek, halkın eğitim, kalkınma, sanayileşme ve çağdaş medeniyete ulaşma yolundaki